

POZNAVANJE HRVATSKE USMENE PJESME MEĐIMURJA PRIJE POČETAKA ISTRAŽIVAČKE DJELATNOSTI DR. VINKA ŽGANCA

ZVONIMIR BARTOLIĆ
Pedagoška akademija, Čakovec

Potkraj 19. stoljeća u Međimurju raste zanimanje za hrvatsku usmenu književnost. Pored zapisa koji su ostali u rukopisima hrvatski pisci i proučavatelji objavljuju zapise pojedinih pjesama u časopisu *Međimurje - Muraköz* (pokrenutom 1884. u Čakovcu). Tu se javljaju i J. Margitai, npr. raspravom *Muraközi horvát népdalok* (Hrvatske međimurske pučke popijevke) i F. Gönczi, prvi sustavni etnografski istraživač Međimurja, pisac knjige *Muraköz és népe* (Međimurje i narod, 1895) gdje govori i o pjesmi, glazbi i plesu. Autor kritički vrednuje radove svih tih istraživača, a zapise uspoređuje sa Žgančevim zapisima istih pjesama.

Bez obzira na činjenicu što počeci Žgančeve etnomuzikološke djelatnosti mogu biti tumačeni kontekstom vremena u kojemu se formirala njegova intelektualna ličnost, a također i kontekstom stanovitih zakašnjelih romantičarskih recidiva koji su bili na djelu u maloj sjevernoj hrvatskoj pokrajini - Međimurju - istodobno čitav niz podataka govori da su postojale i neke druge pretpostavke - možda i polemičke - koje su mogle djelovati na Žgančevo vrlo rano uključivanje u etnomuzikološki rad.

Kada je riječ o hrvatskim popijevkama Međimurja, dosadašnja istraživanja pokazuju da tragove njihova poznavanja možemo registrirati vrlo rano. Već od šesnaestog stoljeća u raznim pjesmaricama i zbornicima nailazimo i na pjesme za koje se s manje ili više pouzdanja može govoriti da su nastale na tlu Međimurja. U devetnaestom stoljeću broj skupljača tekstova i napjeva pjesama se povećava, isto tako se povećava i broj rukopisnih zbirki hrvatskih usmenih pjesama iz

Međimurja.¹ Od godine 1861, kada je u Međimurje ponovno ušla mađarska uprava, književni život u Međimurju - i zbog jezične reforme u Hrvatskoj i zbog rastuće mađarizacije - naglo je počeo slabiti. Kada je godine 1884. pokrenuto *Međimurje (Muraköz)* i *Međimurski kalendar*, ta glasila - bez obzira na tendencioznost - što zbog suradnika što zbog čitatelja, nisu mogla mimoći hrvatsku usmenu poeziju Međimurja.

Međutim, ocjene o tom listu bile su jednostrane, iako se istodobno ne može zaniijekati zaključak da je svrha tih glasila u krajnjoj liniji bila usmjerena na asimilaciju Hrvata u Međimurju. Ipak, i pokraj toga, list *Međimurje* ubrzo nakon pokretanja postao je takav da nedvojbeno zaslužuje pozornost svih proučavatelja usmene književnosti, kulture i opće povijesti Međimurja. Naime, list je, posebno njegov hrvatski dio, ubrzo nakon pokretanja postao gotovo poluknjiževno glasilo, u prvom redu zahvaljujući tomu što je uspio okupiti nekoliko ljudi koji nisu bili samo puki kroničari nego su imali i neke druge ambicije, u prvom redu književne. Najčešća su imena koja tih i kasnijih godina susrećemo na stranicama *Međimurja*: Franjo Glad, Juraj Gerenčer, Jožef Margitai, Antun Potlačnik, Đuro Cirkvenčić, Martin Selina, Martin Kutnjak i barun Viktor Knežević. Početkom dvadesetog stoljeća javlja se Elek Rhošoczy, Viktor Pataki i Žigmund Szabo. Od ovdje spominjanih imena za hrvatsku su usmenu književnost vrlo značajna dva imena, Jožef Margitai i Ferencz Gönczi. Jožef Margitai (1854-1924?) bio je najprije učitelj u Selnici (1873), kasnije je, od godine 1890, u Čakovcu bio profesor i ravnatelj učiteljske škole. Margitai je bio plodan školski pisac. Uz *Dobru knjigu* (Velika Kaniža, 1885) i *Veliki i Mali katekizam* (1886) napisao je *Hrvatsku gramatiku za Mađare te Hrvatsko-mađarski i mađarsko-hrvatski rječnik* (Velika Kaniža, 1901). Osim toga, bio je glavni urednik *Međimurja* (1884) i *Međimurskog kalendara* (1884). Kada je početkom 1889. utemeljeno Mađarsko etnografsko društvo, Jožef Margitai napisao je u *Međimurju* programatski članak "A magyarországi néprajzi társaság és a Muraköz" (Mađarsko etnografsko društvo i Međimurje). Članak Jožefa Margitaija u svakom slučaju zaslužuje pozornost, jer je ubrzo otvorio vrata pojačanom zanimanju za hrvatsku usmenu književnost, a u tom kontekstu i za cjelokupno usmeno narodno blago Međimurja. "Društvo će" - veli Margitai govoreći o načelima i njegovoj zadaći - "u svojim stručnim razredima zastupati svaku narodnu skupinu, a također i međimurske Hrvate. Što se tiče lista *Međimurja* i uredništva, ono će surađivati s utemeljenim društvom."

"U interesu nam je - veli se dalje u članku - da otkopamo etnografsko blago koje imamo u našem kraju. Potrebno je otkopati to blago, da ne propadne, da ga spasimo za znanost i za buduća vremena. Najljepše molimo sve one koji na tom polju mogu i žele raditi, da nas upozore na sve ono što se odnosi na međimurski narod i pošalju uredništvu lista, koje će gradu središnji, objavljivati u listu i slati u glasilo društva; običaje međimurskog naroda, opise života, zanimanja, graditeljstva, pokućstva, porođelja (oruđa), oprave (odjeće), pučkih svetkovina,

¹ O rukopisnim zbirkama više podataka vidi: Zvonimir Bartolić, "Hrvatski književni i neknjiževni tekstovi na tlu Međimurja", *Sjevernohrvatske teme*, I, Zrinski, Čakovce, 1980, str. 99-171; Ivan Zvonar: "Usmena narodna lirika na tlu Međimurja", u knjizi: Ivan Zvonar-Stjepan Iranjec: *Usmena narodna književnost na tlu Međimurja*, Zrinski, Čakovce, 1980, str. 7-278.

umotvorine, pjesništvo, priječja, pučke popijevke, pučke pripovijesti i druge podatke".² U malome taj je članak iznio ono što će 1897. Ante Radić iznijeti u radu "Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu".³

U smislu gore spomenutog članka, Margitai je u brojevima *Medimurja* 10, 15 i 17, 1889. napisao raspravu "Murakoz horvát népdalok" (Hrvatske medimurske pučke popijevke). Uz drugi nastavak Margitai donosi popijevke *Zahman je život i Lep nam je vrt ograjen*. Dok uz treći svoj nastavak donosi prijevod pjesme *Sejali smo bažolka*. To je, kao što Žganec veli, "jedna od najobičnijih i najpopularnijih hrvatskih pjesama. Pjeva se u svim krajevima gdje Hrvati stanuju."⁴ Žganec u svojem prvom svesku *Hrvatske pučke popijevke iz Medimurja* (1916) donosi četiri inačice, kao i šest Kuhačevih, a u prvom svesku Akademijine naklade *Hrvatskih pučkih popijevaka iz Medimurja* iz godine 1924. također donosi četiri varijante iz Medimurja i Valjavčevu iz okolice Varaždina.⁵ Margitaijeva varijanta - bez melodijskog zapisa - u leksičkom se smislu razlikuje od svih koje navode Žganec, Valjavec i Kuhač. U svojoj raspravi Margitai Medimurcima ne osporava hrvatsku narodnost, ali ne zaboravlja naglasiti da su mađarski patrioti. Isto - kao kasnije i Gönczi - u svojoj raspravi, Margitai pokušava odrediti neke opće karakteristike hrvatskih medimurskih popijevaka, iznoseći da su uz hrvatsku granicu pod utjecajem hrvatskih pjesama, one uz štajersku granicu pod utjecajem štajerskih, a one uz mađarsku granicu pod utjecajem mađarskih pjesama. Ovdje valja reći da je *Medimurje* i prije utemeljenja Mađarskog etnografskog društva donosilo hrvatske usmene pjesme, kao i druge vrste usmene književnosti. U 8. broju *Medimurja* iz 1888. nalazimo poznatu hrvatsku medimursku pjesmu *Nesu ljube za prodati*. U Žgančevoj zbirci *Hrvatskih pučkih popijevaka iz Medimurja* (1924) ta se pjesma nalazi pod brojem 119. Žganec ju je zapisao od Valenta Novaka iz Podturna, dok nam Margitai - koji je pjesmu, vjerojatno, zapisao - nije naveo mjesto zapisa, a ni ime kazivača ili pjevača. Ovu pjesmu zapazio je i Ivan Zvonar. On ju je u svojoj motivsko-tematskoj klasifikaciji uvrstio među pjesme o feudalnim društvenim odnosima.⁶ U 11. broju *Medimurja* iz 1889. nalazi se pjesma od devet katrena pod naslovom *Medimurska pučka pjesma* od ljubavi. Uz nju nalazimo podatak da je "spisana vu D.Dubravi 1867", a da ju je "priposlal" Martin Czukas. Posebno je zanimljivo da je u listu *Medimurje* tiskana i jedna od najpoznatijih hrvatskih popijevaka *Protuletje nam dohaja*. U 13. broju *Medimurja* 1889. ta je pjesma objavljena pod naslovom *Popevka od protuletja*, a potpisao ju je Đuro Cirkvenčić iz Benkovca (kraj Male Subotice). Valja reći i to da je upravo ova pjesma već bila tiskana u listu *Medimurje* i to pod naslovom *Protuletna pesem*, s potpisom

² József Margitai: "A magyarországi néprajzi társaság és a Muraköz", *Medimurje-Muraköz*, VI, 1889, br. 10.

³ Ante Radić: "Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu", *ZNŽO*, knj. 2, JAZU, Zagreb, 1897.

⁴ Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Medimurja*, I, naklada III, Udruženje kompozitora Hrvatske, Zagreb, 1971, str. 112.

⁵ Matija Valjavec: *Narodne pripovijesti u Varaždinu i okolici*, Zagreb, 1890, str. 305.

⁶ Ivan Zvonar: *Usmena narodna lirika na tlu Medimurja*, str. 195.

Šuplikov Ivek.⁷ Jednu inačicu ove pjesme pod brojem 53. nalazimo već u prvoj Žgančevoj knjizi (1916). Međutim, pod istim naslovom u svojoj knjizi *Hrvatske pučke popijevke iz 1924*, Žganec je objavio inačicu iz Čehovca. Pod naslovom "Vumiruči junak", *Međimurje*, 1887, u broju 37, također donosi usmenu popijevku. Iznad naslova pjesme nalazi se nadnaslov *Pesma narodna*.

Ova pjesma glasi:

Dečki maršeraju po polju širokom,
Jeden je med njimi ki ljubu ima.
Nemre maršerati, hoće nam ostati:
Kopajte mi jamu, pri sv. Ivanu,
Na pušku gliboku, na sablju široku,
Tamo zakopajte moje belo telo,
Vuni ostavljajte moju desnu ruku.⁸

Rubrika *Muraközi horvát népdalok* (*Međimurske hrvatske pučke popijevke*) kasnije je zamijenjena naslovom *Međimurske pučke pesme*. Takav se naslov rubrike susreće od broja 51. godine 1889. Već u tom broju, u toj rubrici, bez potpisa, objavljena je *Pesem od zajeca*, nepotpisana, u broju 52. Peter Novak iz Štrigove toj rubrici potpisuje *Goranjsku pesem*, a u broju 53. tiskana je *Pesma od Bosne*.

Više i od samog Margitaija, etnografijom Međimurja bavi se Ferencz Gönczi (Rado, 29.VII. 1861 - Kapošvar, 28.XI.1948), koji se već prije utemeljenja Mađarskog etnografskog društva javio etnografskim radovima. Barom što se lista *Međimurja* tiče, Gönczi već godine 1887, u broju 18, objavljuje rad *A zalamegyei vendék* (*Zaladski Vendi, Prekomurski Slovenci*). Dvije godine kasnije Gönczi će u broju 52. *Međimurja* 1889. i 1. broju *Međimurja* 1890. objaviti raspravu *Egy érdekes ókirat* (*Jedna zanimljiva isprava*). Radi se o ispravi što ju je Marija Terezija 1776. izdala zlatarima iz Doljnog Vidovca, kojom im garantira pravo na ispiranje zlata u Dravi, Savi i Muri.⁹ Gönczi, međutim, nije ostao samo na interpretaciji povijesnih činjenica nego je dao opis zlatarenja na Dravi u Doljnjem Vidovcu, Doljnoj Dubravi i Svetoj Mariji. Njemu, između ostalog, dugujemo opis zlatarenja i zlatarskog pribora, kao i zabilježenu terminologiju. Osim toga, Gönczi je autor i više knjiga.

Gönczijeva knjiga *Muraköz és népe* (*Međimurje i narod*) prvi je pokušaj sustavne etnološko-etnografske deskripcije Međimurja u devetnaestom stoljeću. Gönczi je to učinio u skladu s dotadašnjim dostignućima mađarske etnologije i etnografije, kao i na temelju dotadašnjih dosegâ mađarske historiografije, posebno u poznavanju Međimurja, očito ne hitjući preskočiti i neke osnovne činjenice iz povijesti Međimurja. Gledajući s tog aspekta, možemo reći da se radi o jednom zaokruženom etnografsko-etnološkom pogledu na Međimurje. Tu zaokruženost sugeriraju već i sami naslovi poglavlja Gönczijeve knjige: *Muraközről általában* (*Općenito o Međimurju*), *Muraköz tájképekben* (*Krajobraz Međimurja*), *Muraköz*

⁷ Šuplikov Ivek: "Protuletna pesem", *Međimurje*, V, Čakovec, 1888, br. 18.

⁸ Matija Valjavec: *Narodne pripovijesti u Varaždinu i okolici*, br. 16.

⁹ Vidi: Dragutin Feletar: "Zlatari i splavari na Dravi", *Podravski zbornik*, 76, Koprivnica, 1976, str. 121.

népe (*Pučanstvo Međimurja*) i *Közgazdaság* (*Gospodarstvo*). Imajući u vidu što je Gönczi unutar tih poglavlja rekao, ne može se reći da Gönczi nije poznao Međimurje. Živeći u Međimurju desetak godina, Gönczi je imao prilike upoznati skoro svako selo - u *Predgovoru* (*Előszó*) nas informira - narodni život treba promatrati sa svih strana, što nam govori da nije bio neinformiran. Zato je i mogao konstatirati da o Hrvatima u Međimurju, ili kako on kaže, o hrvatski govorećem pučanstvu, nema "pravih" podataka, jer se o Međimurju iznose samo povijesni i zemljopisni podaci, dok se o narodu, njegovim tjelesnim i duševnim značajkama ne navode nikakvi podaci (*Predgovor*).

Ove Gönczijevе opaske nisu bez osnove. Etnološko-etnografska opažanja do tog doba bila su o Hrvatima u Ugarskoj, posebice u Međimurju, vrlo skromna. Osim svojih članaka, objavljenih u *Međimurju*, Gönczi nije naveo nikakvu etnološko-etnografsku literaturu. Ono što je do toga časa mogao naći, bila je uglavnom samo povijesna i zemljopisna literatura. Od starijih pisaca on je kao izvor naveo Bedekovića,¹⁰ ali nije naveo Jana Čaploviča,¹¹ kao što nije, što je i logično, mogao navesti ono što je o Međimurju napisao Štef Mlinarić, u svojem rukopisnom djelu *Ispisanje Međimorja kakti zipke horvatskoga slovstva*.¹² U tom smislu Gönczija možemo smatrati prvim sustavnim etnološkim i etnografskim istraživačem Međimurja, tako da upravo njemu dugujemo mnoge podatke koji su nam ostali zabilježeni iz tog doba.

U prva tri poglavlja Gönczi daje topografsko-povijesni opis Međimurja, u petom poglavlju iznosi gospodarske karakteristike Međimurja, dok se samo za treće poglavlje, *Muraköz népe* (*Pučanstvo Međimurja*), može reći da predstavlja onaj dio knjige u kojemu Gönczi iznosi rezultate svojih opažanja i proučavanja. To je poglavlje posebno važno zbog toga što u tom poglavlju on govori i o pjesmi, glazbi i plesu. Govoreći o pjesmi, on veli: "U ljetu kamo se god okrenemo odasvud dopire pjesma. Na pašnjaku pastiri, na polju težaci, u bregovima vinogradari, na rijekama zlatari, po domovima stare matere pjevaju ili proćućenim glasom pjevuše neku pjesmu".¹³ Dajući opće značajke o hrvatskoj pjesmi Međimurja - za koju kaže da je u osnovici elegična - Gönczi donosi tri melostrofe s notnim zapisima. To su popijevke *Hodi, mili, hodi*, *Zvira voda iz kamena* i *Več gore se ponižajo*. Gönczi ne navodi niti ime pjevača, a niti mjesto bilježenja popijevke. Za prve dvije popijevke on naznačuje da potječu iz gornjeg Međimurja. Popijevku *Hodi, mili, hodi* Žganec nosi u svojoj Akademijinoj zbirci (1924), također bez naznake mjesta pjevača. U fusnoti, međutim, Žganec donosi i Gönczijevu melostrofu.¹⁴ Popijevku *Zvira voda iz kamena*, s naznakom da je iz Kotoribe, Žganec donosi pod brojem 8, a inačicu pod brojem 9 već u svojoj prvoj knjizi Hrvatskih pučkih popijevaka iz Međimurja (1916), dok u svojoj knjizi *Hrvatskih pučkih popijevaka* iz godine 1924, Žganec donosi tri inačice popijevke *Zvira voda*, Gönczijevu pod brojem 276,

¹⁰ Josip Bedeković: "Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronimi in ruderibus Stridonis occultatum", *Neostadii Austriae*, M.DCC.LII.

¹¹ Jan Čaplovič: *Kroaten und Wenden in Ungaren*, Pressburg, 1829.

¹² Zvonimir Bartolić: "Ispisanje o Štefu Mlinariću Priločancu iliti tuženje nad stoljetnom horvatskom pozabljuvostjom", *Za vuglom provincija, Zrinski, Čakovec*, 1978, str. 136-165.

¹³ Ferenc Gönczi: *Muraköz és népe*, Budapest, 1895, str. 119.

¹⁴ Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, JAZU, Zagreb, 1924, str. 110.

te po jedan zapis iz Draškovca (277) i Kotoribe (278). Gönczijev treći zapis kod Žganca u do sada poznatoj građi ne nalazimo.

Gönczi nije ulazio u detaljniju analizu hrvatske usmene popijevke u Međimurju, što ne znači da neka njegova zapažanja nisu relevantna i danas, napose ona koja se odnose na motivsko-tematsku i sociopsihološku genezu pojedinih popijevaka. "Ako se nekoj poznatoj djevojci nešto desi" - veli Gönczi - "kakav događaj, kakav škandal, ili ako se dogodi velika nesreća, tragična smrt, odmah je gotova popijevka".¹⁵ Zanimljivo je da je Gönczi autentičnim hrvatskim popijevkama smatrao samo one iz starijeg razdoblja, nasuprot novijima, u kojima vidi upliv mađarskih ciganskih sastava. Autentičnima smatra one koje su nastale u prvoj polovici devetnaestog stoljeća.¹⁶ Nažalost, to svoje mišljenje nije ničim potkrijepio.

I prije Gönczija hrvatske popijevke Međimurja bilježili su pojedini zapisivači, kao što su Vraz, Kukuljević, Mlinarić, Deželić, Luci, Glad i Kuhač. No, osim Kukuljevića i Kuhača Gönczi ne spominje nikog drugog.

Primjere iz usmenog pjesništva Gönczi navodi i kada govori o pučkim vjetrovanjima i pučkim usmenim pripovijestima. Od Kukuljevića preuzima pjesmu *Zrasla mi je vinska rozgva*¹⁷ zabilježenu inače od brojnih zapisivača. Kukuljevićevu pjesmu *Zrasla mi je vinska rozgva* Gönczi uzima kao primjer stihovane povijesne pripovijesti. U svojem pregledu pjesama Gönczi spominje još domoljubne pjesme, vojničke pjesme, napitnice, balade i vjerske pjesme. Od vojničkih pjesama, kojih - po Gönczijevoj ocjeni ima mnogo - u njegovoj knjizi nalazimo pjesmu *Pod lipu zelenu*. Pjesma kod Žganca nije zabilježena. Varijantu te pjesme, pod naslovom *Vumirući junak donosi Međimurje* godine 1887 (br. 37). Kao primjer pjesama što ih je nazvao baladama, Gönczi navodi pjesmu *Kata, Kata, Katica* - nezabilježena kod Žganca - dok od crkvenih pjesama Gönczi navodi pjesmu *Za putru i meda*. Unutar Gönczijeve podjele nalazimo i pjesme koje je on nazvao *Domoljubnim pjesmama (Hazafias dala)*. Kao primjere za tu vrstu pjesama Gönczi je naveo pjesme nastale povodom ratnih godina 1848/9. Pjesma *Kaj iščeš, kaj bi rad, Ina mađarskoj ti Horvat?* jedan je od primjera domoljubnog pjesništva - pomalo tendenciozno odabranog - nastalog na tlu Međimurja.

Posmatrajući danas sve ono što je Gönczi skupio, može se reći da je u puno čemu izvršio pionirski etnološko-etnografski posao. Nedostatak je, međutim, njegova rada u tomu što etnološka, etnografska i etnomuzikološka istraživanja nije uvijek potkrijepio podacima o podrijetlu citirane građe. To je ujedno i glavnim uzrokom da njegovi primjeri domoljubnog pjesništva često ne mogu izdržati stručnu kritiku, uglavnom zato što se Gönczi etnograf i etnolog na ponckim mjestima povodio za proklamacijama mađarske politike koja nije krila svoje težnje za mađarizacijom Hrvata u Ugarskoj, dakako i onih u Međimurju.

Osim ove dvojice etnografa, Margitajia i Gönczija, uz već navedena imena valja spomenuti barem još dvojicu. To su Franjo Glad (Prelog, 9.X.1846 -

¹⁵ Ferencz Gönczi: *Muraköz és népe*, str. 120.

¹⁶ Ferencz Gönczi: *Muraköz és népe*, str. 121.

¹⁷ Ivan Kukuljević Sakcinski: *Pjesme*, Zagreb, 1847.

Čakovec, 26.IV.1905) i Emanuel Kollay (Kolaj) (Peteranec, 1839 - Ludbreg, 1917). I jedan i drugi od ove dvojice pisaca - kao i čitav krug okupljen oko *Međimurja* i *Međimurskog kalendara* - za hrvatsku su književnu povijest potpuno nepoznata imena.

I o jednom i o drugom podaci su krajnje šturi. Nakon jednog gimnazijskog razreda i tri razreda realne učionice u Varaždinu, koje završava 1865,¹⁸ Glad 1866/7. završava dvorazrednu učiteljsku školu u Zagrebu. Koliko je do sada bilo moguće ustanoviti, bio je učitelj i orguljaš u Donjem Kraljevcu, Kotoribi, Nedelišću i Čakovcu. Glad je suradnik *Međimurja* i *Međimurskog kalendara* od prvog broja. Piše pripovijesti, pjesme, igrokaze, smješice, skuplja hrvatska prirječja i adaptira hrvatske pisce, Tituša Brezovačkog i Augusta Šenou. Izvanredan je humorist. Godine 1886. objavio je u *Međimurju*, od 9. do 15. i od 20. do 26. broja *Matijaša Grabancijaša dijaka vu četverom speljivanju* Tituša Brezovačkog. Ta njegova preradba, kao i sam pisac, do sada je bila također potpuno nepoznata u povijesti hrvatske književnosti. Ona, međutim, pokazuje da život hrvatske književnosti u Međimurju nakon 1861. godine ipak nije bio dokraja prekinut. Hrvatski intelektualci rođeni u Međimurju, mahom učitelji i zagrebački đaci, nastavljaju pisati u *Međimurju* na hrvatskom kajkavskom književnom jeziku, pa je tako hrvatska dopreporodna hrvatskokajkavska književnost, premda u izmijenjenim okolnostima, produžila svoj život. Sama pak Gladova preradba Brezovačkog pokazuje da je za tog pisca i u Čakovcu postojalo zanimanje. Zanimljivo je kod toga da Glad Matijaša ne prenosi doslovce. *Matijaš Grabancijaš dijak* kod Tituša Brezovačkog "speljava se vu Zagrebu", a kod Franje Glada "vu Čakovcu" i okolici. Glad mijenja i druge lokalitete u *Matijašu*. Babica Tituša Brezovačkog je iz Laščine, a Gladova je iz Goričana. Umjesto Klanjca kod Glada je Prelog. Smolka su kod Brezovačkog stukli kod Svetoga Ksaverijuša, a kod Glada kod Svete Jelene; kod Brezovačkog je Bistrica, a kod Glada Štrigova; kod Brezovačkog su muži bezimeni, a kod Glada se zovu Bukvić i Hrastić; kod Brezovačkog se Smolkovi dječici zovu Lazo i Gajo, a kod Glada Andraš i Lenart, a Vuksan se kod Glada zove Kuzman. Dakako, to nije i sve. Kod Glada ima i leksičkih i morfoloških inovacija i interpolacija, ali i nekih ispuštanja, koja ukazuju na piščev oportunizam prema međarskim vlastima, pa se umjesto Varaždina u njegovoj preradbi spominje Kaniža, umjesto Hrvata Međimurci, a umjesto *Horvatske kronike* *Mađarska historija*. Osim preradbe *Matijaša Grabancijaša dijaka* Tituša Brezovačkog, Glad je preradio, kajkavizirao, Šenoina *Postolara i vraga*, pod naslovom *Šoštari i vrag*. Da Franjo Glad ipak nije bio puki, marginalni, književni suputnik, govori nam činjenica da je kao učitelj i orguljaš, živeći u teškim uvjetima iza sebe ostavio i dvije knjige, pjesmaricu pod naslovom *Međimurske cirkvene popevke* i knjigu smješica, prirječja, anegdota i priča pod naslovom *Nekaj za kratak čas*. Nažalost, i njegove tiskane knjige od sada nam se nisu očuvale premda nema nikakve dvojbe da su one objavljene.

Emanuel Kollay pripada vrlo poznatoj hrvatskoj obitelji, iz koje je tijekom osamnaestog i devetnaestog stoljeća izašao veći broj intelektualaca, svećenika,

¹⁸ Razredba učenika na varaždinskoj realnoj i glavnoj učionici, koncem školske godine 1865. Varaždin, 1865.

pravnik, učitelja, orguljaša, liječnika i pisaca.¹⁹ Kollay je najprije polazio varaždinsku gimnaziju, a nakon toga završio je dvogodišnju učiteljsku školu u Zagrebu 1858. Učiteljevao je u Petrijancu (zajedno s djedom Miroslava Krleže) i Goričanu. Napustivši godine 1863. učiteljsku službu, Kollay najprije studira medicinu u Salzburgu a onda u Budimpešti. Godine 1866. kao liječnik sudjelovao je u austrijsko-pruskom ratu. Nakon toga čitav život kao ranarnik proveo je u Ludbregu. Zanimljiv je i podatak, kada je riječ o Emanuelu Kollayu da je on kao ranarnik, ali i svestrano darovit i obrazovan čovjek, u selu Svibovcu imao privatno djetetsko lječilište. U listu *Međimurje*, kao i u *Međimurskom kalendaru*, surađivao je čitav život, možemo kazati do same smrti 1917. godine. Pisao je pripovijesti, pjesme, putopise,²⁰ zatim skupljao je i objavljivao hrvatska prirečja, pisao je o nekim najpoznatijim piscima devetnaestog stoljeća, Goetheu, Schilleru, a također je i prevodio s mađarskog, njemačkog i engleskog. Slobodno se može kazati da je od svih suradnika koji su se javili na stranicama čakovečkog *Međimurja* i *Međimurskog kalendara* Emanuel Kollay bio najplodniji pisac.

Govoreći o hrvatskoj usmenoj pjesmi Međimurja, a isto tako i o piscima koji su se javljali na stranicama *Međimurja*, i *Međimurskog kalendara*, danas možemo i postaviti pitanje je li Žganec taj rad i tu književnost - koja se koncem 19. i početkom 20. stoljeća javila na stranicama tih glasila - poznavao? Neki njegovi radovi govore da je barem dio onoga što se stvaralo u tim glasilima poznavao. Godine 1914. u *Hrvatskoj prosvjeti* Žganec objavljuje raspravu *Književnost ugarskih Hrvata*. Za taj Žgančev rad možemo reći da ide u red najinformativnijih radova koji su toga časa napisani o književnosti ugarskih Hrvata, preciznije, o književnosti južnougarskih, bačkobaranjskih Hrvata te zapadnougarskih ili Gradišćanskih Hrvata i konačno međimurskih Hrvata. Za poznavatelje Žgančeva rada bit će vrlo korisno spomenuti da je već tada mladi Žganec ne samo poznavao pomurske Hrvate nego je i među njima boravio. Od pisaca sa stranica *Međimurja* i *Međimurskog kalendara* poznavao je Jožefa Margitajca, Franju Glada, Eleka Rhošoczića, Viktora Patakija i Martina Kutnjaka. Nama, danas još uvijek nepoznate Gladovc knjige, Žganec je također poznavao. O Gladovoj knjizi *Nekaj za kratek čas*, u tom svojem radu Žganec govori pohvalno, ali o njegovoj pjesmarici *Međimurske crkvene popevke* Žganec sudi negativno.

"Taj list" - misli na *Međimurje* - "osnovali su Mađari, međimurski renegati, koji samo zato u nj pišu 'međimurski' da odbijaju narod od hrvatskoga književnog jezika. Kažu za 'međimurski jezik' da je to jedini bedem koji brani Međimurje od hrvatskih nasrtaja: kad bi Hrvati jedanput taj bedem porušili, onda bi, vele oni, osvojili Međimurje. Međimurce naučiti hrvatski književni jezik znači otvoriti im put u hrvatsku kulturu i hrvatsku književnost; a danas se tako narodi osvajaju",²¹ zaključuje Žganec.

¹⁹ Levin Kolaj: "Iz hrvatske glazbene prošlosti. Nekoliko riječi o učiteljskoj, a ujedno i svećeničkoj porodici Kolaja", *Sv. Cecilija*, XII, Zagreb, 1918, sv. II, str. 50-52.

²⁰ "Moje putovanje u Solnograd", "Črne ruže", "Zulejina", "Nekaj iz života Čurila Janka", "Putnik", "Šaljiva stružneštrovka", sve u listu *Međimurje*.

²¹ Vinko Žganec: *Književnost ugarskih Hrvata, Hrvatska prosvjeta*, I (XXII), Zagreb, 1914, br. 4, str. 215.

U to je doba Žganec već počeo raditi na skupljanju i proučavanju hrvatske usmene popijevke, pa ni ovom zgodom nije propustio da i o njoj iznese svoj sud. Njegova karakterizacija hrvatskih usmenih pjesama Međimurja, barem što se povijesti tiče, svakako je zanimljiva. Starinske pjesme on hvale, a novije kudi. "Lijepe su starinske pjesme - veli on - koje se pjevaju u kolu u okolici Kotoribe. Melodije ovih pjesama imaju očiti slavenski karakter, dok su novije pjesme bez ikakve sumnje mađarskog karaktera".²² Je li Žganec tada poznavao Gönczija ili ne, očito je da je njegova ocjena hrvatskih popijevaka Međimurja ravna Gönczijevoj.

Za ovaj njegov rad posebno je zanimljivo da u njemu on uopće ne spominje Margitaijevu akciju za skupljanje hrvatskih popijevaka Međimurja, premda je Margitaija poznavao, isto je tako zanimljivo da ne spominje niti Ferencza Gönczija i njegovo djelo *Muraköz és népe* (1895). Očito je da su godine 1914. dnevni aktualni događaji toliko potisnuli rad ove dvojice na skupljanju pjesama (otprije petnaest do dvadeset godina) da mladi Žganec nije smatrao potrebnim taj rad ni spomenuti. Danas, s distance od jednog stoljeća, vidimo da taj rad ipak nije potpuno zanemariv. Očito je da je mlado pokoljenje hrvatskih intelektualaca iz Međimurja, kojemu je pripadao i Žganec, polemizirajući s predstavnicima takozvane "međimurske književnosti" - a djelomice i ne poznavajući tu književnost - nije htjelo priznati niti one rezultate koje su pojedinci, kao što su to bili Glad, Margitai, Kollay Rhošoczi, Pataki, Kutnjak i drugi imali. Osim toga, taj će nam otklon, uz ideologijske nesporazume, svoje ishodište imati, ne samo u generacijskom sukobu, koji je očit, nego i zbog toga što je Žganec od samoga početka folkloristički i etnomuzikološki rad obavljao u svakom pogledu superiornije od amatera, makar i dobrohotnih, okupljenih oko lista *Međimurje* i *Međimurskog kalendara*. Samo dvije godine nakon spomenute rasprave izaći će prva knjiga njegovih *Hrvatskih pučkih popijevaka* (1916) koja će odista predstavljati ne samo novu veliku stranicu u skupljanju, obrađivanju i proučavanju hrvatske usmene pjesme Međimurja nego i hrvatske usmene pjesme uopće. Dapače, može se reći da će ta njegova knjiga, kao i njegove knjige iz 1924. i 1925, predstavljati veliki impuls za razvoj hrvatske kajkavske (umjetničke) poezije. Dosadašnja istraživanja te poezije to su i potvrdila.

²² Vinko Žganec: *Književnost ugarskih Hrvata*, str. 215-216.